

LAPIS ANETT CSILLA

We all live in a red submarine

KISS OTTÓ: A PIROS TENGERALATTJÁRÓ

Betűtészta Kiadó
Budapest, 2020
144 oldal, 3490 Ft

Mindenki ismeri a The Beatlestől a *Yellow Submarine* című dalt, amelyben Ringo Starr arról énekel, hogy a sárga tengeralattjáró és utasai egy tengerész nyomába erednek. A szöveget Paul McCartney írta, és eredetileg gyerekdalnak szánta – más kérdés, hogy egyesek drogokra való utalásokat véltek felfedezni benne. A tengeralattjáró motívuma nemcsak a világhírű dalszerzőt, hanem Kiss Ottót is egy gyerekeknek szóló történet írására ihlette, és *A piros tengeralattjáró* alap helyzete hasonló, mint a *Yellow submarine*-é: a főszereplő kislány, Luca dédapja híres tengerész és bálnakutató volt, a kislány pedig negyedmagával elindul, hogy felderítse a dédapó titokzatos történetét.

A főhős mintha Kiss Ottó verseskötetéből, a *Ne félj, apa! Nagy kislánykönyvből* lépett volna elő: leleményes, jó humorú, cserfes, és bizalommal fordul a szülei és nagyszülei felé. Luca a barátjánál, Dominiknál lát egy kis piros tengeralattjárót, és ő is szeretne egy olyat, lehetőleg életnagyságban és lehetőleg minél hamarabb. Itt egy Bruno Bettelheim által körvonalazott szituációval találkozunk. A mesékkel foglalkozó pszichológus szerint a gyermek gondolatai nem sorjáznak olyan fegyelmезetten, mint a felnőtteké, hanem fantáziálnak, és kérdéseikre a képzelet világában keresik a választ. Épp ezért felnőttként összezavarhatjuk őket, ha csak a racionális gondolkodást kínáljuk nekik eszközként ahhoz, hogy megértsék a világot, ahelyett, hogy mi is belehelyezkednénk a gyermeki fantáziákba. Luca szülei elmondják a kislánynak, hogy egy tengeralattjáró építése nehéz és fáradságos munka, szinte lehetetlen vállalkozás. Luca mindezt végighallgatva „nem tudott mit mondani, duzzogva bement a szobájába, és megölelte Pamacsot, a fehér plüsskutyát” (8). Nyilvánvalóan nem értette meg, nem fogadta el a racionális magyarázatot, és itt véget is érhetne a történet, lemondhatna arról, hogy vágya teljesüljön. Ő azonban újra a fantáziában talál fogó-

dzót: a dédapjától származó két varázsigével próbálja életre kelteni és felnagyítani Dominik tengeralattjáróját, de nem jár sikerrel. (Erre a mozzanatra később visszatérünk.) Végül talál két felnőttet, akik képesek az ő világában is tájékozódni: nagyszüleitől, Turbó mamától és Beton tatától kér segítséget. Beszédés nevek: a nagypapa mindenhez, amit szerelni, építeni vagy javítani kell, gyorsan kötő szuperbetont használ, a nagymama pedig egy szempillantás alatt kitakarítja a házat, megfőzi az ebédet és még vagy száz palacsintát is süt mellé. Ilyen nagyszülőkkel már nem is tűnik lehetetlennek, hogy Luca vágya teljesüljön. Egy délután alatt el is készítenek egy kételtű járművet, amelyet a külsejéből kiálló szögek miatt Sünnek neveznek el. A kislány fejébe veszi, hogy elutazik vele a tengerhez, ahol a dédapja is járt, és miután megkapja a szülői áldást, indulhat a kaland: Luca és Dominik, Turbó mama és Beton tata, Luca plüsskutyája, Pamacs, és potyautasként a nagyszülők macskája, Cicuskám lesznek a tengeralattjáró lakói, a terv szerint nagyjából három hétig.

Valóságos road movie veszi kezdetét: végigkövetjük, ahogy a Sün utasai különféle kalandokat élnek át (éjszakázás egy elhagyott kastélyban, manőverezés egy kanyargós szerpentinon, majdnem-baleset az elkopott betonkerekek miatt), közben pedig barátságos, jó szándékú emberekkel találkoznak. Itt nincsenek vetélytársak, ellenségek vagy gonosztevők, akikkel meg kellene küzdeni, még a legapróbb mellékszereplő is szerethető; a mese kis olvasói vagy hallgatói kényelmesen bevaccolhatják magukat ebbe a világba, semmi különösebben félelmetessel nem fognak találkozni. (Hacsak a kastélyban fészkelő denevéreket nem számítjuk.) Orosz Annabella rajzai és néhány szövegbeli utalás szerint Franciaország egyik partjára érkezett meg a társaság. A szövegből eddig sem hiányoztak bizonyos mesei elemek, gondoljunk csak Turbó mama szinte természetfeletti képességeire, de a történetbe itt lép be a fantasztikum. Lucáéknál a régen elhunyt dédapát ábrázoló kép lóg a falon. A fotó hátulján két varázsigé olvasható: *„Feléled, ki élő volt, megmozdul, mert nem is holt!”* *„Legyél nagyobb, mint egy medve, te, ki össze vagy most menve!”* Luca ezeket kiáltozva próbálja felnagyítani és életre kelteni Dominik kis piros tengeralattjáróját, később a hirtelen megálló Sünt is a varázsigékkel szeretné indulásra ösztökélni, ám ez sem vezet eredményre. Azt is megtudjuk, hogy már az apukája is próbálkozott gyerekkorában a mágikus szavak felidézésével, de nem működtek. Luca azonban szilárdan hisz abban, hogy a varázsigék hatásosak, és egyszer csak valóban elérkezik az a pillanat, amikor így ujjonghat Dominiknak: *„Látod, működik! Mondtam én! ... Dédapám varázsigéje működik! Csak eddig nem jó helyen használtuk!”* (95) Luca nem kevesebbet tesz, mint életre kelt egy bálnaszobrot, amely addig a francia tengerparton várta jobb sorsát. Az, hogy működnek a varázsigék, nem csupán azon is, hogy Luca erősen hisz bennük; ha nem hinné el, hogy ennek a két mondatnak ereje van, nem próbálná ki őket minden adandó alkalommal. Dominik a történet egy pontján azt mondja Lucának: *„Tudtam, hogy amit a fejedbe veszel, azt meg is valósítod”* (81). Luca valóban minden tőle telhetőt megtesz, hogy az álmait megvalósítsa, és ebben rejlik a történet egyik implicit „tanulása”: ha a hithez elszántság is társul, akkor szinte bármi lehetséges.

A kislány képzeletbeli tarisznyájában a hitet, a kitartást és az önbizalmat viszi hamuba sült pogácsaként, de az átélt kalandok tovább formálják egyébként is erős jellemét. Indulás előtt sajátos módon szavaztatja meg magát a Sün kapitányává: *„A szavazás Turbó mamáéknál történt, és annyira titkos volt, hogy senki más nem tudott róla. Luca csak azután árulta el, hogy éppen szavaznak, miután mindenkit felszólított, hogy emelje fel az egyik kezét. – Ugye,*

én legyek a kapitány? – kérdezte aztán, és mielőtt bármit is mondhattak volna, gyorsan hoztátette: – Köszönöm a bizalmat!” (27) Később azonban belátja, hogy nem dönthet mindenben egyedül, és elkezd jobban figyelni útítársai véleményére. Ezzel együtt a Dominikkal kötött barátsága is felértékelődik, egyre inkább megbízik a fiúban, és egy új barátnőt is szerez. Az életre kelt bálna ugyanis egészen Grönlandig úsztatja őket a tengeralattjáróval, ahol Luca megismerkedik Inuittal, az eszkimó kislánnyal. Tőle tudja meg, hogy a bálnaszobrot eredetileg a dédapja varázsolta kővé: „Nálunk úgy nevezték, hogy a bálnák megmentője. Mert mire ideért, a bálnavadások nagyon sok bálnát megöltek, ő meg a fejébe vette, hogy amennyit csak bír, megment közülük. Állítólag hat bálnát varázsolta el itt a parton, hogy ha a tengerben mind elpusztulna, akkor is fennmaradjon közülük néhány a világ végezetéig. Aztán aláírásokat gyűjtött, leveleket írt, tüntetéseket szervezett, míg végül sikerült elérnie, hogy betiltsák a bálnavadászatot. De addigra nagyon megöregedett, érezte, hogy közel a vég, kiment hát a partra, és az összes bálnát, akik évekig olyan mozdulatlanul álltak, akár a szobrok, visszavarázsolta igazi bálnává. Utána hajóra szállt, hogy utolsó erejével a hetedik bálnát is megmentse, azt, akit legelőször varázsolta el” (125). Ezt az állatot varázsolja vissza Luca. A dédapa tevékenységének felidézése felébresztheti a befogadókban az állat- és növényvilág iránti érzékenységet, általa elgondolkodhatnak a természet kizsákmányolásának problémájáról – ilyen értelemben ez egy igazi XXI. századi mese.

Lucáék végül a *Hamburg* nevű óceánjáró segítségével térnek vissza Németországba, onnan pedig a kislány szülei viszik haza őket autóval. Cicuskám megismerkedett Hapsi Pállal, a jóképű kandúrral, így ő Grönlandon marad; de nem csupán a macska találja meg új hazáját a messzi Északon. Luca meglepetésként Inuit párnája alá rejti kedvenc plüsskutyáját, Pamacst, ez is jele annak, hogy a kezdetben kissé öntörvényű lány a történet végére önzetlen, odaadó baráttá vált. A kalandos utat Orosz Annabella rajzai teszik élettélivé. Minden karakterről készített egy-egy önálló rajzot, amellyel bővíti a fikciós világteret, hiszen a szövegben nem olvasunk a szereplők külsejéről. A képek Lucát kissé elálló fülű kislányként, Dominiket szemüveges kisfiúként, Beton tatát és Turbó mamát kissé molett, kerekded alakokként ábrázolják, és mindannyian élénk színű ruhákat viselnek; a szöveg játékoságához jól illik az illusztráció szín- és részletgazdagsága. Az oldalakon visszatérő elem a bálna motívuma: egy helyen még Cicuskám háta is úgy görbül, mintha egy cethal lenne. A tenger változatos élővilágát ábrázoló rajzok akár egy böngészőben is helyet kaphatnának, a történet utolsó részében pedig az eszkimók kultúrájába nyerhetünk bepillantást, hiszen különleges viseletüket vagy hófödte házaikat is aprólékos figyelemmel dolgozta ki az illusztrátor. A kedvenceim a fejezetek címdalain szereplő, duplaoldalas rajzok, amelyek bevezetik és összefoglalják az adott rész cselekményét, és olyanok, mintha egy-egy filmhez készült poszterek lennének. Bármelyiket szívesen nézegetném a gyerekszoba falán.

Ayhan Gökhan Kiss Ottó egyik korábbi meséjéről, a *Szusi apó álmot lát* című kötetéről ezt írja: „lapozhattam én vissza a könyvben, lapozhattam bárhova, nem találtam a katarzist sehol. Kiss Ottó munkáinak ismeretében nem kérdés, direkt nincs.” Valóban nincs katarzisz sem a két Szusi apó-könyvben, sem a *Szerintem mindenki maradjon otthon vasárnap délután* című, felnőtteknek szóló mesében, és e sorok írója is azzal az előzetes elvárással nyitotta meg a járványhelyzet miatt pdf-ben megkapott könyvet, hogy itt is hasonló tapasztalatban lesz része. Kiss Ottó műveiben szerepelnek bizonyos mesei elemek, de a klasszikus mesei szerkezet többnyire felborul, és zavarba ejtő fordulatok, finom irónia és humor, szabadjára eresztett

fantázia jellemzik szövegeit. Éppen ettől izgalmasak. A piros tengeralattjáró azonban „szabályosabb” mese, jellemfejlődéssel, mesehősökhöz méltó ügyességgel és kreativitással, barátságok köttetésével, happy enddel – de a keretek között szabadon szárnyal a fantázia ebben a szövegben is. És éppen ettől izgalmas.

